

Shavkat G'ULOMOV,
Namangan davlat universiteti tadqiqotchisi
E-mail: shavkatgulomov@mail.ru

PhD, dotsent X.Xidirov taqrizi asosida

DIGITAL LITERACY AND THE FORMATION OF THE SPIRITUAL AND MORAL WORLDVIEW OF YOUNG PEOPLE IN THE EDUCATIONAL PROCESS: A PHILOSOPHICAL ANALYSIS

Annotation

This article explores the intricate relationship between digital literacy and the formation of the spiritual and moral worldview of young people within the educational process. Through a philosophical lens, it examines how digital literacy impacts moral and spiritual development, considering both the opportunities and challenges presented by the digital age. The analysis underscores the necessity for educators to integrate digital literacy in a manner that supports the holistic development of students, promoting ethical and spiritual growth alongside cognitive skills.

Key words: Digital Literacy, Moral Education, Spiritual Development, Philosophical Analysis, Educational Process, Holistic Development, Ethical Reasoning, Critical Thinking, Digital Citizenship.

ЦИФРОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ И ФОРМИРОВАНИЕ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ МОЛОДЕЖИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ: ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ

Аннотация

В данной статье исследуется сложная взаимосвязь цифровой грамотности и формирования духовно-нравственного мировоззрения молодежи в рамках образовательного процесса. Через философскую призму он исследует, как цифровая грамотность влияет на моральное и духовное развитие, учитывая как возможности, так и проблемы, возникающие в эпоху цифровых технологий. Анализ подчеркивает необходимость для преподавателей интегрировать цифровую грамотность таким образом, чтобы поддерживать целостное развитие учащихся, способствуя этическому и духовному росту наряду с когнитивными навыками.

Ключевые слова: Цифровая грамотность, нравственное воспитание, духовное развитие, философский анализ, образовательный процесс, целостное развитие, этическое мышление, критическое мышление, цифровая гражданственность.

TA'LIM JARAYONIDA RAQAMLI SAVODXONLIK VA YOSHLARNING MA'NAVYI-AXLOQIY DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISH: FALSAFIY TAHLIL

Аннотация

Ushbu maqola raqamli savodxonlik va ta'lim jarayonida yoshlarning ma'naviy-axloqiy dunyoqarashini shakllantirish o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni o'rganadi. Falsafiy ob'ektiv orqali u raqamli savodxonlikning axloqiy va ma'naviy rivojlanishiga qanday ta'sir qilishini, raqamli asr taqdim etgan imkoniyatlar va muammolarni hisobga olgan holda o'rganadi. Tahlil o'qituvchilarning raqamli savodxonlikni o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi, kognitiv qobiliyatlar bilan bir qatorda axloqiy va ma'naviy o'sishni rag'batlantiradigan tarzda birlashtirishi zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Raqamli savodxonlik, axloqiy tarbiya, ma'naviy rivojlanish, falsafiy tahlil, ta'lim jarayoni, yaxlit rivojlanish, axloqiy fikrlash, tanqidiy fikrlash, raqamli fuqarolik.

Kirish. Zamonaviy ta'lim landshaftida raqamli savodxonlik tobora o'zaro bog'langan va texnologiyaga asoslangan dunyoda navigatsiya qilish va muvaffaqiyatga erishish uchun muhim bo'lgan talabalar uchun muhim kompetensiyaga aylandi. Raqamli savodxonlik nafaqat raqamli vositalardan foydalanish uchun zarur bo'lgan texnik ko'nikmalarni, balki tanqidiy fikrlash, axloqiy tushunish va texnologiyadan mas'uliyatli foydalanishni ham o'z ichiga oladi. Raqamli savodxonlikning ahamiyati keng e'tirof etilgan bo'lsa-da, uning yoshlarning ma'naviy va axloqiy rivojlanishi bilan aloqasi hali ham to'liq o'rganilmagan.

Ta'lim har doim nafaqat intellektual qobiliyatlarni, balki shaxsning axloqiy va ma'naviy jihatlarni ham rivojlantirishga qaratilgan. Tarixiy jihatdan ta'lim tizimlari axloqiy fikrlash, empatiya va maqsadni his qila oladigan har tomonlama rivojlangan shaxslarni rivojlantirishga intilgan. Biroq, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ushbu ta'lim maqsadlariga erishish uchun imkoniyatlar va muammolarni keltirib chiqaradi. Bir tomondan, raqamli vositalar turli nuqtai nazarlardan foydalanishni ta'minlash, axloqiy masalalar bo'yicha muhokamalarni osonlashtirish va global aloqalarni rivojlantirish orqali axloqiy ta'limni kuchaytirishi mumkin. Boshqa tomondan, raqamli muhit axloqiy va ma'naviy o'sishga to'sqinlik qilishi mumkin bo'lgan kiberbulling, noto'g'ri ma'lumot va raqamli giyohvandlik kabi xavflarni keltirib chiqaradi.

Ushbu maqola raqamli savodxonlik va yoshlarning ma'naviy-axloqiy dunyoqarashini shakllantirish o'rtasidagi murakkab munosabatlarni falsafiy nuqtai nazardan o'rganishga intiladi. Raqamli savodxonlik kontsepsiyasini axloqiy va ma'naviy ta'lim bilan birlashtirgan holda, u o'qituvchilar raqamli asrda o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini qanday qo'llab-quvvatlashi mumkinligini ta'kidlashni maqsad qilgan. Tahlil texnologik malakani axloqiy va ma'naviy shakllanish bilan muvozanatlashtiradigan ta'lim yondashuvini taklif qilish uchun o'z-o'zini tarbiyalash va yaxlit rivojlanishga urg'u beradigan Bildung kabi falsafiy tushunchalarga tayanadi.

Ushbu munosabatlarni o'rganishda maqola quyidagi asosiy savollarga javob beradi: raqamli savodxonlik yoshlarning axloqiy rivojlanishiga qanday hissa qo'shishi mumkin? Raqamli vositalar ruhiy dunyoqarashni tarbiyalashda qanday rol o'ynashi mumkin? Raqamli savodxonlikni axloqiy va ma'naviy tarbiya bilan integratsiyalashning ta'limga ta'siri qanday? Ushbu savollarni ko'rib chiqish orqali maqola o'quvchilarda nafaqat kognitiv ko'nikmalarni, balki axloqiy yaxlitlik va ma'naviy chuqurlikni rivojlantirish uchun raqamli savodxonlikdan qanday foydalanish mumkinligini to'liq tushunishga qaratilgan.

Oxir oqibat, maqsad raqamli savodxonlikning ko'p qirrali xususiyatini va uning yoshlarning ma'naviy va axloqiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatish imkoniyatlarini tan oladigan ta'lim tizimini targ'ib qilishdir. Bunday tizim o'qituvchilarga o'quvchilarning yaxlit o'sishini qo'llab-quvvatlovchi o'quv

muhitini yaratishga yordam beradi, ularni raqamli dunyoning murakkabliklarida texnologik mahorat va axloqiy xabardorlik bilan harakat qilishga tayyorlaydi.

Nazariy asos

Raqamli savodxonlikning yoshlarning ma'naviy va axloqiy rivojlanishiga ta'sirini o'rganish raqamli savodxonlik, axloqiy tarbiya va ma'naviy rivojlanish tushunchalarini birlashtirgan mustahkam nazariy asosni talab qiladi. Ushbu asos falsafiy an'analardan va zamonaviy ta'lim nazariyalariga asoslanib, ushbu elementlarning ta'lim jarayonida qanday kesishishini har tomonlama tushunishga yordam beradi.

Raqamli savodxonlikning asosiy tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:	
Texnik ko'nikmalar:	raqamli qurilmalar, dasturiy ta'minot va ilovalardan foydalanish qobiliyati.
Axborot savodxonligi:	axborotni topish, baholash va undan samarali foydalanish qobiliyati.
Media savodxonligi:	OAV qanday ishlab chiqarilganligi, uning maqsadlari va uning auditoriyaga ta'sirini tushunish.
Tanqidiy fikrlash:	raqamli kontentni ishonchlilik va tarafdashlik uchun tahlil qilish va baholash.
Axloqiy foydalanish:	Internetda mas'uliyatli xatti-harakatni, shu jumladan maxfiylik, xavfsizlik va raqamli fuqarolik masalalarini tushunish va amalda qo'llash.

Axloqiy tarbiya shaxsning axloqiy tamoyillar haqidagi tushunchasini, axloqiy masalalar yuzasidan mulohaza yuritish qobiliyatini va axloqiy xulq-atvoriga sodiqligini rivojlantirishga qaratilgan. Axloqiy tarbiyaning falsafiy qarashlari ko'pincha Aristotel, Immanuel Kant va Jon Dyui va boshqalarning asarlaridan kelib chiqadi.

Aristotel etikasi: odat va amaliy donolik (phronesis) orqali fazilatli xarakterning rivojlanishiga urg'u beradi.

Kant etikasi: umuminsoniy tamoyillar va kategorik imperativga asoslangan axloqiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan.

Deweyan etikasi: axloqiy rivojlanishning markaziy qismi sifatida tajribaviy o'rganish va aks ettiruvchi fikrlashni himoya qiladi.

Raqamli savodxonlik kontekstida axloqiy ta'lim talabalarini raqamli o'zaro munosabatlarda axloqiy tamoyillarni qo'llashga o'rgatish, raqamli fuqarolikni rivojlantirish va mas'uliyatli onlayn xatti-harakatni rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

Ma'naviy rivojlanish-Ma'naviy rivojlanish insonning ichki hayotining o'sishi, ularning ma'no va maqsad tuyg'usi, o'zidan kattaroq narsa bilan bog'liqligi bilan bog'liq. Bu diniy e'tiqod va amaliyotlarni o'z ichiga olishi mumkin, lekin ular bilan cheklanmaydi. Ma'naviy rivojlanishning falsafiy va psixologik nazariyalari ko'pincha o'z-o'zidan o'tish, bog'liqlik va ekzistensial aks ettirishni ta'kidlaydi.

Maslouning Ehtiyojlar ierarxiyasi: O'z-o'zini anglash va o'z-o'zidan oshib ketishni yuqori o'ringa qo'yadi, bu ma'naviy o'sish insonning bajarilishining bir qismi ekanligini ko'rsatadi.

Franklning logoterapiyasi: ruhiy salomatlikning markaziy jihati sifatida hayotning ma'nosini topishga urg'u beradi.

Uilberning integral nazariyasi: ma'naviy rivojlanishni inson rivojlanishining boshqa o'lchovlari bilan birlashtiradi, ma'naviyat yaxlit rivojlanishning muhim jihati ekanligini ta'kidlaydi.

Raqamli savodxonlik

Raqamli savodxonlik raqamli vositalardan foydalanishning asosiy qobiliyatidan tashqariga chiqadigan ko'p qirrali tushunchadir. 1990-yillarda bu atamani ommalashtirgan Pol Gilsterning so'zlariga ko'ra, raqamli savodxonlik kompyuterlar orqali taqdim etilganda turli xil manbalardan olingan bir nechta formatdagi ma'lumotlarni tushunish va ulardan foydalanish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Ushbu ta'rif raqamli muhitda samarali harakat qilish uchun zarur bo'lgan kognitiv ko'nikmalarni ta'kidlaydi.

Keng qamrovli nazariy asos yaratish uchun raqamli savodxonlikni axloqiy va ma'naviy tarbiya bilan birlashtirish zarur. Ushbu integratsiyani o'z-o'zini tarbiyalash va yaxlit rivojlanishga ishora qiluvchi nemis atamasi Bildung kontseptsiyasiga asoslanishi mumkin. Bildung nafaqat intellektual o'sishni, balki har tomonlama barkamol shaxslarni rivojlantirishga qaratilgan axloqiy va ma'naviy kamolotni ham o'z ichiga oladi.

Ushbu integratsiyalashgan tizimning asosiy elementlari quyidagilardan iborat:

Yaxlit yondashuv: Raqamli savodxonlik nafaqat texnik ko'nikmalar to'plami, balki tanqidiy fikrlash, axloqiy fikrlash va ruhiy aks ettirishni o'z ichiga olishini tan olish.

Axloqiy raqamli fuqarolik: Internetda mas'uliyatli va axloqiy xulq-atvorni targ'ib qilish, talabalarini raqamli o'zaro munosabatlarining axloqiy oqibatlarini ko'rib chiqishga undash.

Ma'naviy mulohaza va aloqa: Ma'naviy izlanish, mulohaza yuritish va boshqalar bilan bog'lanish, maqsad va ma'no tuyg'usini rivojlantirish uchun raqamli vositalardan foydalanish.

Raqamli savodxonlik ta'lim jarayonida yoshlarning ma'naviy-axloqiy dunyoqarashini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Falsafiy tahlil orqali ushbu maqola raqamli savodxonlik, axloqiy ta'lim va ma'naviy rivojlanish o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni ta'kidlab, ushbu o'lchovlarni birlashtiradigan ta'limga yaxlit yondashuv zarurligini ta'kidlaydi.

Xulosa. Raqamli savodxonlik ta'lim jarayonida yoshlarning ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatish imkoniyatiga ega. Raqamli savodxonlikni axloqiy va ma'naviy ta'lim bilan integratsiyalash orqali o'qituvchilar o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini qo'llab-quvvatlashlari mumkin, ularni axloqiy yaxlitlik va ma'naviy chuqurlik bilan raqamli dunyoning murakkabliklarida harakat qilishga tayyorlaydilar. Ushbu falsafiy tahlil axloqiy va ma'naviy o'sishni rag'batlantirishda raqamli savodxonlik salohiyatini qamrab oluvchi muvozanatli ta'lim yondashuvining muhimligini ta'kidlaydi.

ADABIYOTLAR

- Gilster, P. (1997). Digital Literacy. New York: Wiley Computer Pub.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. Psychological Review, 50(4), 370-396.
- Frankl, V. E. (1959). Man's Search for Meaning. Boston: Beacon Press.
- Wilber, K. (2000). Integral Psychology: Consciousness, Spirit, Psychology, Therapy. Boston: Shambhala Publications.
- Aristotle. (350 BCE). Nicomachean Ethics.
- Kant, I. (1785). Groundwork of the Metaphysics of Morals.
- Dewey, J. (1932). Ethics.
- Noddings, N. (2013). Caring: A Relational Approach to Ethics and Moral Education. Berkeley: University of California Press.
- Heidegger, M. (1977). The Question Concerning Technology. New York: Harper & Row.
- Turkle, S. (2011). Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other. New York: Basic Books.
- Postman, N. (1993). Technopoly: The Surrender of Culture to Technology. New York: Vintage Books.
- Buckingham, D. (2015). Defining digital literacy: What do young people need to know about digital media? Nordic Journal of Digital Literacy, 10(1), 21-35.